

Gerd von der Lippe
Dr. i idr.hist & sosiologi
Gerd.v.d.Lippe@hit.no
Senter for kultur og idretts-
Studier, HiT, 12.05.05

KLEDSDISKURSEN I SANDVOLLEYBALL I OL-04

(Abstract:

The dressdiscourse in beachvolleyball during the Olympic Games in 2004

This article is part of the project: "Tabloidization of sport and culture in the Norwegian media: 1930s-2004". The focus is on texts from the Norwegian, national tabloid papers VG and Dagbladet from August 14th until October 31st. First, I will explore what discourses do agents of the media draw on. Secondly, I will explore how the journalists produced a polarization of discourses between the texts of the agent, which is a well-known tabloid practice. Thirdly, I will address in what way the pictures confirm a stereotype understanding of gender. I am inspired by elements from Norman Fairclough's critical discourse analysis. Key words: media discourse, sexualization of the public sphere, photostereotypes, tabloidization processes, polarization, gendered practices.)

Innledning

Denne artikkelen er et ledd i forskningsprosjektet "Tabloidisering av idrett og kultur i mediene fra 1930-tallet til i dag", som er finansiert av Norges Forskningsråd. 2004 ble et toppår for sexmediering i norsk presse, webaviser og -magasiner i forhold til de tre foregående år (Brakstad, 2005). Jeg formidler her resultater fra et case om kledsdiskursen i sandvolleyball under sommer-OL i Athen i 2004. Denne diskursen kan forstås som et uttrykk for fenomenet seksualisering av kropp i det offentlige rom (Gunter, 2002, McNair, 2002). Kvinnenes små drakter ble da et tema i norske medier, bl.a. fordi kamerane soomet inn deres spenstige romper under kampene. Mens den ene spilleren server, gir den andre tegn med fingeren foran rompa hvor denne posisjonerer seg når angrepet fra motstanderne kommer. Et slikt fingertegn skal ha vært en legitimering for å fokusere på kvinnenes romper. Det blir mye hud å se når sidesømmen på bikiniene ikke må være større enn syv centimeter og overdelen er mer utringet enn mennenes. De må bruke trøye. Det internasjonale Volleyballforbundet (FIVB) har beskrevet spillernes drakter under "marketing guidelines". Kun kvinnenes mage- og ryggmuskler skal være synlige. Det var ikke så spennende å soome inn mennenes romper, siden deres shorts dekker hele baken helt ned til 15centimeter overfor kneet. De fleste kameramenn i OL er dessuten trolig mer interessert i kvinnelige enn mannlige bakender. Den antatte markedsgevinsten skal være årsaken til å "strippe kvinnene".¹ Dagen etter at draktkoden ble tema i svenske aviser og i NRK1-TV's OL-studio, ble avklede volleyballkvinner den optimale førstesidesak. Denne utgjorde hele 74 % av VGs side og 60 % av Dagbladets. Blikkfaget var kroppene til de to mest markante kvinnelige spillerne, spesielt i Dagbladet. Ordet "sex" var med i begge hovedoverskriftene i de to avisene: "Sex-appell en del av sporten" (VG) og "Fnyser av sexkritikk" (Dagbladet). Dette var første gang kvinnelige utøvere i sandvolleyball fikk et slikt mediefokus etter at idretten ble olympisk gren i 1996. Da var heller ikke den høye skjæringen på kvinnenes bikinier et påbud.

Problemstillingene tar opp deknningen av sandvolleyball i OL-04 i VG og Dagbladet. Med utgangspunkt i Normann Fairclough blir første problemstilling som følger: Hvilke diskurser (hovedtemaer og vinklinger) trekker de to avisene på? Dernest kommer spørsmålet om hvilke

måter journalistene vinkler kildenes utsagn som polariserende diskurser. Jeg tar her for gitt at at det dreier seg om polariserende diskurser. Det blir drøftet under analysen av denne problemstillingen. Når det gjelder siste problemstilling har bl.a. Jennifer Hargreaves, 1994, Lippe, 2002 og 2005b påvist en tendens til å fremstille kvinnelige utøvere på en stereotyp måte i media. Spørsmålet blir derved som følger: På hvilke måter bekrefter hovedbildene av de kvinnelige utøverene en stereotyp forståelse av kjønn?

Jeg har gått igjennom papirutgavene av VG og Dagbladet fra nyheten om kledsdiskursen ble presentert for første gang 19.08.04 t.o.m. 30.10.04 for å leite etter oppfølgingsartikler. Kun en del av en artikkel om spisevergning 28.10. kan karakteriseres som en videreføring av kledsdiskursen fra 19.08. Deler av den siste kan forstås som spor etter de første versjonene. Fairclough kaller dette for innkapslet (embedded) karakter (1995a: 48), der tidligere fortellinger endres litt for å tilpasse nye kontekster. Jeg bruker den siste teksten fra 28.10. for å underbygge min antagelse om en polariserende strategi i fremstillingen av diskursene. Først drøftes begrepet tabloidiseringsprosesser. Deretter kommer et kjønnets perspektiv på idrett i mediene og dernest en kort presentasjon av sider ved Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse. Etter dette kommer presentasjon av bilder og lay-out i avisene før diskursene og analysen presenteres.

Tabloidiseringsprosesser

Begrepet tabloidisering brukes både som uttrykk for generelle kulturelle praksiser og som medieprosesser (Bakke, 1999). Ifølge medieforsker Jostein Gripsrud (2000) er termen i en mediekontekst knyttet til, hvis ikke klare moralske panikker, i det minste til seriøse etiske og politiske spørsmål. Sterke kritiske røster om journalistikken har vært synlig fra dag en i journalistikkens historie.

Termen tabloidisering brukes for å beskrive hva som skjer når informasjon masseproduseres under markedsbetingelser (Bakke, 1999). Med utgangspunkt i denne historikeren, vil jeg presentere følgende innfallsporten til begrepet:

Med tabloidisering menes den kulturtendens som, under visse betingelser, oppstår når masseinformasjonens innhold og form primært bestemmes av hva informasjonsprodusentene tror er etterspurt i markedet. (Bakke, 1999: 244)

Statsviter Gudmund Hernes (1982) viser til typiske trekk ved tabloidiseringsprosesser, som passer meget godt til innholdet på dagens sportssider, spesielt i riksdekkende løssalgsviser og på idrettsnyheter i etermediene: Forenkling, polarisering, intensitet (konflikter), konkretisering og personifisering. Tabloidisering betyr økt fokus på underholdning, konsum og seksualisering i det offentlige rom. Det fører til lite oppmerksomhet på politiske og økonomiske strukturer og desto større oppmerksomhet på idrett, skandaler og populærkultur (Sparks, 2000). Nyhetene løsrives ofte fra sin sammenheng, fordi den historiske bakgrunnen, den kulturelle konteksten eller de økonomiske årsakene marginaliseres. Ifølge Bakke (1999) får vi ikke vite om begivenhetene representerer en generell tendens eller om de er spesielle. Den tabloide lay-out kan karakteriseres som følger: Form og bilde blir stadig viktigere. Derfor danner ingress, bilde og overskrift til sammen et avgjørende blikkefang. Dette ser vi tydelig på første side og på sporten i VG og Dagbladet.² Fokus er på "bløte nyheter" (intervju, reportasjer), og ikke på "harde nyheter" (resultater) og kritiske analyser eller kommentarer (Rowe, 1999). Disse tabloidiseringsprosessene betyr ikke nødvendigvis at stoffet blir dårligere, men at flere skal bli interessert i, forstå, lese, se og kjøpe denne type informasjonen. I min analyse av oppslagene om Yggeseith-Sagen om skiflyving vinteren 2004, viste jeg at en tabloid fortelling også kan være uttrykk for en demokratiserende tendens siden Anette Sagen

og co fikk anledning til å prøvehoppe i Vikersund-bakken på grunn av mediedekningen. (Lippe, 2005a).

VG var første riksdekkende avis som gikk over til tabloid format i 1963. Da ble formatet koplet til en kommersiell, populærjournalistisk løssalgsstrategi (Allern, 2001). Dagbladet startet med tabloid format i 1983. I forhold til det tabloide innholdet i flere engelske aviser, ligger VG og Dagbladet i en mellomposisjon mellom tabloid innhold og seriøse aviser.

TV gjorde idretten til en type underholdningsindustri (Helland, 2003). Store mediebegivenheter blir først sett på fjernsynet, deretter leser folk avisene. Det har bidratt til at pressen prioriterer ”bløte nyheter”, blant annet fordi idrettsinteresserte ofte kjenner resultataene fra etermediene. Pressen prøver da å vinkle stoffet på en annen måte.

Fokus på tabloidiseringsprosesser her er på følgende trekk: Tabloid lay-out, seksualisering i det offentlige rom og polarisering.

Jeg knytter tabloidiseringsprosesser til min forståelse av elementer fra Norman Faircloughs sosiale og kulturelle praksiser i hans diskursanalyse (Fairclough, 1992, 1995a, b, 2003).

Sporten som dominerende maskulin eksponeringsindustri

Toppidrett egner seg godt i tabloide medier. På et nivå er idrett lett å forstå (hvem vinner?), videre, polarisering (jeg/vi-du/de andre), intensitet (utfallet er uvisst), konkretisering (2-2 i fotball eller 10.0 sekunder på 100m) og personifisering (utøverne). Idretten i mediene er blitt en sentral strategi for å øke antall lesere, lyttere og seere. Slik sett er sporten et viktig utgangspunkt for å skape og gjenskape kvinne- og mannsbilder (Craig, 1992; Eide, 2000; Cashmore, 2002; Lippe, 2002, 2004 a, b). Mannsidretten er implisitt symbol på *idretten* i mediene, mens kvinnelige utøvere ofte blir rekonstruert som det annet kjønn. Dette får ulike uttrykk. Også på sporten er det en tendens til å produsere kvinner som dekor (Duncan and Messner, 1998; Riis Bach, 2002)) og som stereotypier (Hargreaves, 1994; Lippe, 2002, 2005b). Vi ser, videre, en økende seksualisering av begge kjønn, men blikket her er fremdeles først og fremst på kvinner. Underholdning er det viktigste kjennetegnet på idrett i mediene, mens kritiske analyser er marginale.

Toppidrettsutøvere er blitt enestående eksponeringsobjekter og kan fungere som attraktivt stoff for aviser (Helland, 2003). Tekst og bilder av mannlige toppidrettsutøvere - spesielt i fotball - dominerer både i Norge og i resten av Skandinavia (Monday Morning, 2002). Selv om det norske herrelandslaget i fotball ikke var kvalifisert til EM i 2004, dominerte stoff fra EM på sporten i VG fra 12.06. tom 27.06, mens kvinneidrett bare utgjorde 4 % (Lippe, 2004c). Når norske kvinnelige toppidrettsutøvere vinner internasjonale konkurranser får de relativ god dekning. Da det norske håndball landslaget for kvinner vant EM i 1998 og i 2004 dominerte nyheter og reportasjer fra konkurransen idrettsstoffet i Dagbladet og i VG. At ca. 94 % av sportsjournalister i norske aviser var mannlige i oktober 2002, kan bidra til å forklare journalistenes gjennomgående skjeve kjønnsfokus. Feministisk medieteori problematiserer journalistenes kjønn som medvirkning til endring av journalistikken (van Zoonen, 1994). Hun har imidlertid ikke undersøkt mediesporten. Dette underfeltet er mer isolert fra de øvrige underfeltene som bl.a. utenrikspolitikk, innenrikspolitikk og kultur. Sportsjournalister kommer ofte tett på utøverne under lange opphold i EM, VM og OL, slik at de lettere kan skape særegne eksplisitte og implisitte samhandlings og produksjonsnormer. En slik forståelse kan koples til Knut Wærstads studie i 1993 om hvordan det sosiale samspillet mellom medarbeidere i VG-redaksjonen kan påvirke avisproduksjonen på et generelt plan. Det avgjørende i underfeltet idrett er nok treenigheten mellom mannlige middelaldrende redaktører/eiere, mannlige sponsorer og mannlige ledere/profilerte trenere i toppidretten. Et slikt ”samrøre” finnes ikke i de andre underfeltene. Selv om de fleste kildene på sporten er mannlige, dominerer oftest kvinnelige kilder i spørsmål om likestilling, spisevegring og barneidrett. Slik sett kan vi snakke om en sosial struktur som definerer hva som er mulig å

produsere (Fairclough, 2003). Jeg vil nyansere dette til hva som er mest strategisk å reproducere under gitte strukturer. Sporten kan forstås som en dominerende maskulin eksponeringsindustri, fordi Norges og Europas beste mannsfotballag og annen mannsidrett preger innholdet som først og fremst mannlige sportsjournalister/ fotografer/producere skaper i en relativt isolert maskulin kultur. Videre, kan bakteppet tolkes som en treenighet og et uttrykk for denne kulturen. Når kvinnelige utøvere eksponeres, forstår jeg dette i en kontekst der seer/leseroppløsting, mediedekning og markedspotensiale er sentrale maskuline indikatorer. Jeg tolker altså mediens logikker om markedspotensiale som et kjønn fenomen. Slik sett kan deknningen av sandvolleyball under OL-94 i pressen leses som en tabloid strategi for å øke antall lesere. Det kan forstås som et sentralt element med utgangspunkt i Faircloughs diskursive og sosiale praksiser.

Kritisk diskursanalyse i et kvalitativt perspektiv

Diskursteori er nært knyttet til en konstruktivistisk vitenskapsteoretisk forståelse. Det betyr et kritisk blikk på det som blir "tatt for gitt" i en kultur. Språkets rolle er her sentral. Jeg er inspirert av sider ved Faircloughs kritiske diskursanalyse (Fairclough, 1992, 1995a, b, 2003). Han kopler tekst til sosiale og kulturelle praksiser, slik at tekster kan forstås som en integrert del av slike handlinger. Fairclough opererer med tre sentrale meningstyper: handlinger, representasjoner og identifisering (Fairclough, 2003). Fenomenet seksualisering i det offentlige rom fremstår gjennom sine representasjoner. Diskurser vil da være bygd opp av et sett av slike representasjoner fra et gitt ståsted i teksten, mens en setning kan være en identifikasjon gjennom for eksempel hvilket kjønn som er i fokus og hvordan personen fremstilles. Diskurs inkluderer kulturelle og sosiale forhold for produksjon og tolkning av tekster og bilder. Disse relateres til tre ulike nivåer av sosiale og kulturelle organiseringsnettverk eller institusjoner, som står i et gjensidig forhold til hverandre, og som alle er ledd i en diskursiv analyse: tekst, diskursiv praksis og sosiokulturell praksis (Fairclough, 1995a og b).

Med tekst mener jeg her avistekster, bilder og lay-out. Diskursiv praksis er bindeleddet mellom tekst og det sosiokulturelle. Denne praksisen inkluderer det å produsere og å konsumere tekster. Teksten kan trekke på en eller flere eksisterende diskurser. Vi tolker og konsumerer tekster i en kontekst, med utgangspunkt i språkkunnskap, verdier og de kulturene vi identifiserer oss med. Den tredje dimensjonen, sosiokulturell praksis, befinner seg på et annet nivå enn det tekstlige; på det samfunnsmessige, i og gjennom sosiale og kulturelle hendelser der kommunikative praksiser inngår. Media både bekrefter strukturer og kan bidra til å åpne opp og gi næring til endringer i samfunnet. Slik sett kan en tekst forstås som dels repetisjon og dels nyskaping. Kritisk diskursanalyse undersøker spenningen mellom det som er konstituert og det som er konstituerende.

I see discourse as ways of representing aspects of the world – the processes, relations and structures of the material world, the "mental world" of thoughts, feelings, beliefs and so forth, and the social world (Fairclough, 2003: 124).

Fairclough identifiserer termen diskurs på flere måter. Jeg tar som nevnt utgangspunkt i to av hans kriterier: Hva er hovedtemaet og hvilket perspektiv eller vinkling er i fokus? (Fairclough, 2003: 129).

Kledsdiskursen i sandvolleyball i OL-04 er altså hovedtema, mens redaksjonene valgte vinklingen. Det snevret inn valg av kilder. Avis- diskursene fremstår da gjennom kildenes representasjoner. Tekstene, som skal analyseres her, er produsert i en journalistisk intervju sjanger. Både journalistenes og kildenes stemme kommer til uttrykk her. De sistnevnte kan bli

synlig gjennom direkte sitat, indirekte tale (der journalisten legger seg oppå kildens) eller referat. Fairclough skiller mellom "author", der journalisten setter sammen teksten og preger denne og prinsipal, der den opprinnelige kilden legger fram sine representasjoner. Den tekniske journalistikken (plassering, overskrifter, bilder, lay-out,) kan også forstås som en stemme. Når nyheten får god plass på første side, kan det tolkes som det redaksjonelle "vi".

En sentral forfortelling i en feministisk posisjon, som alle problemstillingene kan forstås å bygge på, er mediesporten som dominerende maskulin eksponeringsindustri. Det blir som regel ikke problematisert i medieundersøkelser om idrett. Jeg forstår altså den dominerende maskuline eksponeringsindustrien som konstituert og konstituerende. Denne industrien får et klart uttrykk i tabloidiseringsprosesser i mediene. Fokus blir her på hvordan mediediskursen om kledskoden i sandvolleyball er konstituerende gjennom oppslagene i VG og Dagbladet. Slik sett er også tekst, bilder, lay-out, journalistenes produksjon og medieaktørens konsumpsjon og argumentasjon med på også å gjenspeile eller kanskje gi næring til endrede forståelser om kjønnete tekster og bilder i de to avisene og i samfunnet. Den første problemstillingen tar altså opp hvilke diskurser kildene trekker på. Aktører i ulike felter har altså en tendens til å bygge på ulike diskurser. Dette kan koples til muntlige og skriftlige sjangre; normer på hvordan vi uttrykker oss i forskjellige situasjoner; ytringer og tekster. Disse er ifølge Mikhail Bakhtin (1998) påvirket av tidligere ytringer og er styrende for kommende ytringer. Journalistiske tekster viderefremmer ofte faktiske samtaler fra "virkeligheten" (Hågvar, 2002).

Den andre problemstilling er om tabloidpressens vinkling av kledsdiskursen i sandvolleyball, slik at aktørene kan deles inn i to grupper av diskurser som forstås å stå mot hverandre (polarisering), mens siste problemstilling konsentrerer seg om tolkning av hovedbilder knyttet til tekstene.

Det som er tatt for gitt i en kultur kan bidra til å "naturalisere" dominerende praksiser (Bourdieu, 1977). Vi ser her hvordan Faircloughs andre dimensjon overlapper elementer ved den tredje dimensjonen, sosiokulturell praksis. Det som forstås som "naturlig" kan knyttes til almenne sannheter "common sense", slik at et eventuelt maktperspektiv usynliggjøres. Med et slikt utgangspunkt vil jeg også sikte på å nøste opp sider ved de ulike praksisfeltene medieaktørene lever i, slik at de kan se verden med ulike øyne. Ifølge Fairclough har aktører ulike ressurser når de tolker tekster. Slike ressurser er bl.a. språkkunnskap, verdier, holdninger og forståelse av hvordan verden fungerer og kan fungere best mulig. Tolkning av tekst finner ofte sted innen ulike diskurser. Individuer er her aktive fortolkere i ulike felter. Slik sett er et mikroblikk på tekster av en setning ikke bare forstått å ha en "lokal" forankring i teksten i den situasjonen de fremkommer i, men de kan også være knyttet til et makroblikk om produksjon av tekster og om dominerende praksiser i en kultur. Fairclough nyttet termen ideologi i sin analyse, mens jeg tar utgangspunkt i asymmetriske maktrelasjoner når det gjelder hvem som har definisjonsmakt til å bestemme utøvernes kledskoder i internasjonal sandvolleyball. Dette analyseres i et feministisk perspektiv, der følgende forskere kan nevnes: Statsviterne, Maud Eduards (1983) og Hege Skjeie & Marit Teigen (2003) – likestilling-, Beatrice Halsaa (1996) -den "nye" kvinnebevegelsen- og kjønnsforsker Wencke Mühleisen (2003) -materialitet, kropp og biologi og politisk korrekt kvinnelighet -, samt Tiina Rosenberg (2002) -iscenesettelse av kvinnebilder. En re-forhandling om hva idrett er forsøkes koplet til et nyliberalistisk perspektiv med utgangspunkt i Iver B. Neumann og Ole Jacob Sending, 2003. Ideen om det liberale samfunn kan knyttes til moderniteten, der ideen om det frie individ ble forsøkt realisert i flere land i den vestlige verden. I løpet av siste generasjon skal kravene til det "frie individ" være økt radikalt:

... i tråd med en nyliberal politisk rasjonalitet, at det mest legitime og effektive er at individet selv i størst mulig grad regjerer seg selv (Neumann og Sending, 2003: 239).

I en slik logikk blir statens oppgave å definere rammene for hvordan individet kan styre seg selv. Her tas ideen om markedet som en effektiv styringsmekanisme ofte for gitt. Individet bør derfor tenke globalt når det bl.a. gjelder arbeidsmuligheter og fritid, videre være fleksibel og toppidrettsutøvere bør selv stå for mest mulig av sin egen markedsføring.

Noen metodologiske refleksjoner

Jeg har en noe uvanlig subjektposisjon i denne teksten, fordi jeg både er en av kildene i diskursen og forfatter av artikkelen. Som forsker er jeg inspirert av feministisk vitenskapsteori om hva kunnskap er og hvem som har definisjonsmakt til å bestemme og påvirke dette innholdet, samt perspektiver fra fagteori innen sosiologi, statsvitenskap og medieforskning. Mitt feministiske utgangspunkt vil derfor prege denne artikkelen.

Nyheter om kledsdiskursen på forsida: tekst og bilder

Nyheter om sandvolleyball fra OL fikk sparsom plass før utøvernes antrekk kom i fokus, selv når de vant sine sett. Kledsdiskursen ble altså konstruert som førstesidestoff i begge avisene 19.08.04. (Jfr. Illustrasjon 1). Blikkfanget i VG er Kathrine Maaseide og Susanne Glesnes, smilende rett før de klemmer hverandre hjertelig. Munnen til Glesnes er vid åpen full av gledesrus etter seieren. Et utdrag fra Vegard Høidalens (mannlig norsk utøver) yttring er blitt gjenskapet som hovedoverskrift: "Sex-appell en del av sporten". Den skjuler mesteparten av kvinnenens kropp. Et lite bilde av den mannlige spilleren er innskutt til venstre over hovedoverskriften. Øverst sees et lite bilde av Arbeiderpartiet stortingsrepresentant Synnøve Konglevold. Teksten er: "Jentene blir sex-objekter". Dagbladet fokuserer på kroppene til Kathrine Maaseide (bakfra) og Susanne Glesnes (skrått forfra). Begge sees i helfigur idet Maaseide er i ferd med å klappe makkeren på høyre skulder. Bikinien har rullet opp over baken, slik at store deler av rompeballene er synlige. Hun står passivt. Bare høyre armen viser en målrettet sakte bevegelse. Ansiktet hennes er vendt i profil mot Susanne, som er på vei ut av bildet. Polariseringen av aktørene er tydelig i tekstene. Hovedoverskriften dekker over beina rundt knærne og ned. Denne er: "Fnyser av sexkritikk", mens "Bikinibråk rundt OL-jentene" er den neststørste overskriften. Lesererne får vite at sandvolleyball "ikke er sport, men sexistisk underholdning, hevder likestillingsekspert.- Tull, mener OL-spilleren Kathrine Maaseide... Vegard Høidalen mener sex appeal er en del av spillet."

Illustrasjon 1: Forsida av Dagbladet og VG 19.08.04

Nå går vi inn i overskrifter og bilder slik nyheten er presentert inne i avisene.

Kontekst: nyheter om kledsdiskursen

Artikkelen tar opp innholdet i VG og Dagbladet 19.08.04. Da ble saken konstruert som en nyhet. Diskursen ble ikke fulgt opp med nye ”nyheter” i avisene, men med tre kommentarer. Dagbladet produserte to av dem (20. og 21.08) og VG laget en leder (21.08). VG har to hele sider om samme tema inne i avisa på side 14-15, men før ”sporten”. Bilder utgjør her 33 % av deknningen, mens overskrifter blir på 15 % og tekst 49 %. Her er det bare *en* hovedoverskrift: ”Mener sandvolleyballjentene brukes som sex-objekter”. Den er knyttet til et stort bilde av Susanne Glesnes. Hun ligger utslått på ryggen i sanden med høyre arm skrått oppover mot hodet og venstre arm bøyd over kroppen, rett nedenfor brystet. Det ene beinet ligger strakt ut, mens det andre er bøyd litt skrått utover. Hun har sand på hele høyre side av kroppen. Deler av venstre bein under kneet og hele høyre bein under kneet er ikke med på bildet. Avisen har masse bilder med aktive Maaseide og Glesnes å velge fra, og henter dem fra Scanpix/ AP og en mannlig fotograf. VG reproducerer istedenfor dette fra Associated Press.

87 % av de to første sidene på ”sporten” inne i Dagbladet er viet diskursen om kledskoden. Bilder og overskrifter får større plass i Dagbladet enn i VG. Hele 45 % er bilder og 23 % overskrifter, mens tekst utgjør 28 %. Ingress, illustrasjoner, bilder og overskrifter utgjør hele 80 % av leseflaten om dette temaet. Blikk-fanget er et bilde av Kathrine Maaseide og Susanne Glesnes sett forfra idet de begge kaster seg etter ballen. To store overskrifter bidrar også til at det er relativt lite tekst om selve saken: ”Idrettsforskere om bikiniregelen: - Kvinnefiendtlig” og ”Gutta: Sex-appell gjelder. Jentene: Dum kritikk”. Ingressen til den første overskriften er: ”De internasjonale reglene i sandvolleyball er kjønnsdiskriminerende, mener forskere. Jentene må spille i små bikini, mens gutta får ha vide shorts og T-sjorter”. En kvinnelig journalist står for tekstene fra forskere, politikere og likestillingsforkjempere, mens en mannlig journalist har produsert tekster fra de aktive fra sin jobb i Athen. Ingressen fra sistnevnte er: ”Kathrine Maaseide (27) er dyktig lei av synserne, men Vegard Høidalen (33) sier sex-appell er en del av spillet”. Et av tre små bilder av kvinnelige spillere, viser bare bikini-trusa bakfra, der spilleren gir tegn med fingrene om hvordan det bør spilles.

Hvilke diskurser trekker kildene på?

Når det gjelder avgrensning av diskursene og deres representasjoner, har jeg utelatt to kilder fra Dagbladet. Den ene var en mannlig forsker, som fikk frem at det var delte meninger om saken, mens den andre var en mannlig informasjonskonsulent i Norges Volleyballforbund, som uttalte seg om konkurranser i Norge. Det er journalistenes gjengivelse av kildenes posisjoner og perspektiver som er utgangspunkt for innholdet i disse intervjuene. Relasjonen mellom journalist og kilde er sentral her. Ingen ”vanlige” lesere får uttale seg. Tre mannlige journalister har produsert hovedartikkelen i VG, mens to menn og en kvinne har laget biartikkelen. En kvinne i Dagbladet står som forfatter av den største artikkelen, mens en mann har forfattet den andre. Jeg trekker ut enkelte sitater fra de ulike diskursene, som i innhold kan være representative for de fleste uttalelsene. Analysen kommer direkte etter dette. De fire diskursene er som følger: Likestillings-, den tradisjonelle feminist-, den tradisjonelle idretts- og den nyliberalistiske diskursen.

Likestillingsdiskursen.

Yttringer til samtlige kvinnelige politikere, forskere og likestillingsforkjempere unntatt sekretær i Arbeiderpartiet Stortingsgruppe, Karin Yrvin, kan inkluderes her: Likestillingsombud, Kristin Mile, likestillingsdirektør, Long Litt Woon, tidligere

likestillingsminister i Sverige, Margareta Winberg, Stortingsrepresentant for AP, Gunn Karin Gjøl, fra Sør-Trøndelag, og forskerne Kari Fasting, Jorunn Sundgot Borgen og undertegnede.

Likestillingsdirektør, Long Litt Woon, skal bl.a. ha sagt dette til Dagbladet:

-Det er underlig at forskjellen mellom gutter og jenter er så stor.

Forsker, Kari Fasting får bl.a. med følgende i Dagbladet:

Det er idrettsprestasjonene som bør være i fokus, ikke kropp og utseende,...

Stortingsrepresentant for AP, Gunn Karin Gjøl fra Sør-Trøndelag, er sitert slik i VG:

- Det er paradoksalt og kjønnsdiskriminerende at gutta ikke får lov til å ta av seg overdelen, mens jentene tvinges til å ha på seg minst mulig,...

Tidligere likestillingsminister i Sverige, Margareta Winberg, uttaler seg som følger i VG:

Kvinnene burde selv få bestemme hvordan de skal være kledd.

Spørsmål om likestilling har vært et tema i norsk politikk i perioder i rundt 120 år. Mange setter starten på denne da Norsk Kvinnesaksforening ble stiftet i 1884. Året etter ble Kvinnestemmerettsforeningen dannet. Likestilling kan forstås som en egen diskurs, selv om den har hentet og henter næring fra ulike typer feministiske diskurser. Ideen om likestilling var historisk knyttet opp til ideen om det frie og rasjonelle individ fra liberal feminisme. I en norsk kontekst kan diskursen om likestilling forstås å ha blitt gjentatt i flere perioder; 1880-tallet og frem til 1913 (stemmerett for kvinner), 1930-tallet (kvinner presset ut av arbeidslivet), 1970-tallet og i periodevis fram til idag. Den fyller således kravet til grad av repetisjon og stabilitet ”in how much of the world they include” (Fairclough, 2003: 124). Den svenske statsviteren, Maud Eduards har beskrevet 1970-årenes offentlighet som ”en vårflom over hele den vestlige verden” med hensyn til likestilling (Eduards et al, 1983). Disse diskursene har vært rekonstruert i media, kvinne- og feministisk forskning, samt i store deler av politikkfeltet.

I norsk offentlighet kan likestilling forstås som mer stuerent enn feminisme blant annet på grunn av Lov om likestilling fra 1979 og Gro Harlem Brundtland som landets første kvinnelige statsminister i 1981. Slik sett kan likestillingsdiskursen i det offentlige rom i Norge tolkes som en metadiskurs om norsk feminisme fra 1970-tallet. Temaet diskriminering har vært spesielt aktuelt i den norske offentlighet siden 1970-tallet. Dette spørsmålet er en del av likestillingsdiskursen. Her blir dette uttrykt med temer som ”...forskjellen mellom jenter og gutter ...” (Woon) og ”kjønnsdiskriminerende” (Gjøl). I siste tilfelle er det fremstilt som diskriminerende ovenfor ”gutta”. Det er nytt i forhold til 1970-tallet.

Siden likestillingspolitikk bl.a har dreid seg om mannsdominans (Skjeie & Teigen, 2003) kan utsagnet om ”kvinnene burde selv få bestemme hvordan de skal være kledd” (Winberg) både gå inn her, og fordi spørsmål om makt er så sentralt i feministdiskursen kan nevnte tekst også inkluders der.

Den tradisjonelle feministdiskursen:

Her inngår uttalelser fra Gunn Karin Gjøl, Long Litt Woon, Aps Synnøve Konglevold og undertegnede.

Aps, Gunn Karin Gjøl fra Sør-Trøndelag, er sitert som følger i VG:

- Det virker som om det er en gjeng med gris-kaller som har laget dette regelverket.

Lon Litt Woon er bl.a. gjengitt slik:

-Seksualiseringen i det offentlige rom er problematisk. (VG)

Vanligvis ønsker sponsorer at utøverne har klær de kan plassere store logoer på. Her virker det som om kvinnekroppen er blitt logoen. (Dagbladet)

Margareta Winberg blir sitert slik i Dagbladet fra en tekst i Aftonbladet:

...sandvolleyball (er) ikke en sport, men sexistisk underholdning.

Aps Synnøve Konglevold fra Troms blir sitert slik i VG:

Disse dyktige jentene blir mer sex-objekter enn idrettsutøvere når kledsreglementet er laget ut fra rent kommersielle hensyn.

Undertegnede blir fremstilt her som følger:

TV produksjonen er også svært spekulativ. Mange unge jenter vil ikke satse på sandvolleyball, fordi de ikke vil ha rumpa si klistret over hele TV-skjermen, sa Gerd von der Lippe under en debatt i NRKs OL-studio i går. (VG)

- Både toppidretten, media og sponsorene styres av menn i 50-åra. Det forsterker fokus på kropp i kvinneidretten.... (Dagbladet).

I idrettsfeltet kan feminisme forstås som et doxa, med unntak av tidsperioden 1984-90, da Det sentrale kvinneutvalget også inkluderte dette temaet i sine kurs. Det som er for tett innpå oss, eller det som vi er totalt levd inn i, unnslipper vår refleksjon, fordi det virker så selvsagt og "naturlig" (Bourdieu, 1977). Maktperspektivet er et tydelig element i den feministiske diskursen med utgangspunkt i radikal, sosialistisk og marxistisk feminisme (Lippe, 2001).³ Representasjoner fra disse tre feministiske retningene kaller jeg her for den tradisjonelle feministdiskursen. Ifølge Beatrice Halsaa, ble interessen for temaet makt en fellesnevner for den nye kvinnebevegelsen som vokste frem på 1970-tallet (Halsaa, 1996). Med utgangspunkt i Faircloughs koplinger mellom tekst og sosiokulturell praksis tar jeg opp en asymmetrisk kjønnrelasjon (mannlige ledere/trenere og kvinner/jenter som utøvere). Denne ofte tas for gitt både blant forskere og journalister, som setter likhetstegn mellom "naturlig" og "vanlig" (Lippe, 2001). Diskursen om det "naturlige" faktum at eldre trenere/ledere bestemmer over unge kvinner kan forstås som en deldiskurs i idrettsfeltet og kan tolkes å være rundt 150 år gammel. To temaer er i fokus her: Kvinnekropper som uttrykk for seksualisering i det offentlige rom og maktmenn bak. Winberg setter diskursen på spissen med utsagnet: "... sandvolleyball (er) ikke sport, men sexistisk underholdning." Ifølge Sæther handler kledsdiskursen om hvilket kjønn som skal bestemme i idrett og i resten av samfunnet:

Der er Kathrine og resten av strandjentene naive medhjelpere til dem av oss gutta som tvivholder på makten" (Dagbladet, 20.08.04.).

Jeg har ikke sett mange slike kritiske kommentarer på sporten, som inkluderes sitt eget kjønns ansvar for en mannsdominert ledelse.

Den tradisjonelle idrettsdiskursen

Kun den mest siterte idrettsutøveren inngår i denne diskursen. Maaseide avslutter intervjuet i Dagbladet som følger:

- Det handler om utholdenhet, spenst, hurtighet, teknikk – og selvfølgelig speakeren som fyrer opp stemningen med musikk og folk som synger. Men det er garantert selve spillet som skaper interessen.

Maaseide skal bl.a. ha sagt dette til VG:

-Jeg skjønner ikke hvorfor disse folka uttaler seg om ting de åpenbart ikke har peiling på. Har de et markeringsbehov? De burde tatt seg en tur og sett på før de uttalte seg. Inntil da bør de tie stille.

Hun ser ikke relasjonen mellom marked, bikinistørrelse og toppidrett i VG:

At mindre tekstiler gir høyere markedsverdi på utøverne, er hun ikke med på. Jeg tror det er høy markedsverdi i sandvolleyball generelt, fordi det er en spennende idrett som trekker mye publikum. Jeg tror ikke markedsverdien har noe med bikinistørrelsen å gjøre, sier hun.

Dagbladet har bl.a. denne ingressen: ”Maaseide (27) er dyktig lei synserne.”

”Det handler om utholdenhet, spenst, hurtighet, teknikk” (Maaseide i Dagbladet) kan videre leses som del av den tradisjonelle idrettsdiskursen. Her står de rent idrettslige ferdighetene i fokus, som krav til kroppslige prestasjoner. Den var i sin tid utgangspunktet for norsk sportspresse og avgrensning av idrettsnyheter fra andre nyheter i riksaviser fra 1920. For idrettsutøverne kan ”de andre”- ”synserne”, som ”...burde tatt seg en tur og sett på ...” (konkurransen) ikke tokes inn i den tradisjonelle idrettsdiskursen, som legger vekt på nærhet til idrettspraksiser som forutsetninger for å forstå feltet. Da er det aller best å være til stede og se på konkurransen, hvis en skal uttale seg om utøverne i etterkant.

I en tradisjonell idrettsdiskurs er altså idrett og marked forstått som to adskilte felter imotsetning til i en nyliberalistisk diskurs.

Den nyliberalistiske diskursen

Fokus er på denne diskursen. Uttaleser fra Sundgot Borgen, Yrvin, langrennsløper, Vibeke Skofterud, Ingebret Steen-Jensen i Stabæk og to utøvere i sandvolleyball: Kathrine Maaseide og Vegar Høidalen.

Sundgot Borgen og Skofterud fokuserer bl.a. på utøvernes kropp i VG. Først Borgen:

*... - Vi må huske på at dette er lekke, flotte unge jenter... De er eksibisjonister...
- ... (de) kan kle av seg på banen, de ser jo veldig bra ut.*

VG får fram at Høidalen mener sex-appell er en del av sporten. Han for sin del ønsker å spille i bar overdel.

Det gjelder å være fleksibel:

Det handler om å venne seg til en kultur. (Maaseide til Dagbladet.)

*Jeg kunne aldri spilt i shorts, det er helt old fashioned. (Maaseide til VG).
(Det er ok) så lenge de (jentene) selv synes det er greitt. (Yrvin i VG).*

På spørsmål om hvordan markedsverdien på "jentene" øker i tråd med krympingen av bikinibuxsa, svarer Ingebright Steen - Jensen i Stabæk som følger i VG:

- Fordi da glaner vi mer... - Du vet, det er åtte grunner til å se på sandvolleyball: Fire bikinitopper og fire bikinitruser, fortsetter han med et flir.

Tilpasning ("Det handler om å venne seg til en kultur") kan inngå i den nyliberalistiske diskursen blant OL-utøverne, dersom det koples til praksiser som gir større sponsorinntekter ved å spille på vakre, unge og spenstige kroppar i en global konsumkultur. Det kan forstås som motstridene når den senmoderne toppidrettskvinnen har fått et alene-ansvar om å prestere når det gjelder (bare resultater teller), samtidig som hun ikke kan velge hvor mye av kroppen hun vil vise under konkurransen, fordi hun må underlegge seg et globalt maskulint kledsregime. Kvinnenes kledskode kan forstås som helt sentralt i sandvolleyballspillet image, som bør "... ikke skjule utøverne fra publikum, media og sponsorenes blikk" (WC-Report, 1998: 16). Ifølge sosiolog i idrett, Jorid Hovden (2000), har kvinnene ikke lenger noe valg, fordi de er befalt å eksponere seg på denne måten.

Toppidrettsutøvere er helt avhengige av sponsorer, dersom de skal satse maksimalt. Det kan koples til fenomenet seksualisering i det offentlige rom og den nyliberalistiske diskursen med blant annet følgende tekster: "Jeg kan aldri spille i shorts, det er helt old fashioned", "sexappell er en del av sporten" (Høidalen i VG og Dagbladet). Her kan utøverne tolkes som strategiske og tilpasningsdyktige individer. Termen "tilpasningsdyktig" kan videre forstås å konnotere positive egenskaper i en toppidrettskultur. Idrettskapitalen eller den kulturelle kapitalen kan trolig styrkes ved kontinuerlig å tilpasse seg nye krav fra sponsorer. I denne konteksten kan det på et nivå bety å gjøre seg til et objekt for publikum ved å iscenesette seg som sexy og lyst til å vise mest mulig av kroppen sin, samtidig som de er subjekt for sin egen idrettskarriere. Ifølge Esten O. Sæther (2004) reflekterer sandvolleyball vestens party-kultur. Han beskriver det som en sandleik på livets aller lyseste side. At brasilske utøvere er med, viser at denne sandidretten også er for borgerskapet og overklassen i sør.

På et annet nivå kan vi tolke inn en reforhandling om hva som er idrett. Er basiselementene "bare" idrettsaktivitet eller er "sexistisk underholdning" vesentlig? Her inngår uttalelser fra Fasting, von der Lippe, alle kvinnelige politikere unntagen en og likestillingsforkjempere inn i en tradisjonell likestillings- eller feministisk diskurs; idrett er utøverens praksis i konkurranser og trening. En utvendig iscenesettelse er bare et nødvendig "markedstillegg", som egentlig ikke har noe med idrett å gjøre. Disse diskursene kan forstås å ta utgangspunkt i en politisk korrekt kvinnelighet. I en nyliberalistisk diskurs er grensene mellom idrett og underholdning blitt forskjøvet i det senmoderne samfunnet: Hvis idretten, konkurransen eller utøveren ikke ansees som et interessant underholdningsobjekt uansett om prestasjonen er på et nasjonalt eller internasjonalt nivå, blir den ikke mediert. Her skjer en kontinuerlig reforhandling om hva som er idrett. Utøverne, Borgen og Yrvins utsagn kan gå inn i en slik ny forhandlingsposisjon: sex og underholdning er det nye idrettsuttrykket i en global konsumkultur. Det finnes ikke lenger noe privilegert eller universelt ståsted som kan gi oppskrifter til et bedre liv eller hvordan toppidrett bør drives. Hvert individ må selv ta dette ansvaret. Ifølge Wencke Mühleisen blir kjønnskonstruksjoner i en poststrukturalistisk feministisk diskurs et resultat av betydningstildeling (Mühleisen, 2003). Spørsmål blir da om hvordan, med hvilke virkemidler og effekt kjønn produseres. Dette kan – slik jeg ser det – være relevant i en hver feministisk diskurs. Bikinitruser på unge, spenstige og flotte

idrettskropper kan forstås som et middel til å øke seertallene i TV-sendinger og kan være et ledd i fenomenet "consumer-sex" (McNair, 2002). En slik subjektposisjon kan på et nivå koples til den nyliberalistiske diskursen, der idrettsutøverne markedsfører seg som selvstendige individer for å optimalisere sine inntekter. En feministisk diskurs går imidlertid lenger enn den nyliberalistiske og har et kritisk blikk, fordi den også spør om hvilke sosiale og kulturelle konsekvenser denne iscenesettelsen får for fortolkningen av kvinnekropper. Kjønnsuttrykket er avhengig av å bli forstått og gjenkjent som noe nytt eller en gjendanning av noe gammelt. Hvis fokus er på endring, blir det viktig kontinuerlig å skape nye uttrykk. Kjønn forstås her ikke først og fremst som en måte å være på, men handling: å gjøre kjønn på. I en tradisjonell feministposisjon, der kritikk av asymmetriske maktrelasjoner står sentralt, vil nevnte iscenesettelse kunne tolkes som en rekonstruksjon av kvinnen som babe og derfor ingen ny forhandlingsposisjon.

På hvilke måter vinkler journalister i tabloidpressen kildenes utsagn som polariserende diskurser?

Fokus er først på de polariserte diskursene, deretter valg av kilder og enkelte tekster, samt eksempler på kildenes muligheter til å få kritiske kommentarer i pressen.

Denne problemstillingen tar for gitt at det dreier seg om polariserende representasjoner av diskurser. Tekster til ti av tolv aktører kan plasseres i fire diskurser: Den første gruppa i følgende diskurser: Den tradisjonelle idretts- og den nyliberalistiske diskursen, mens den andre kan plasseres i likestillingsdiskursen og i den tradisjonelle feministiske diskursen.

Sundgot Borgen og faller utenfor denne polariseringen i flere av hennes uttalelser i den nyliberalistiske diskursen, mens sekretær Yrvin er på linje med utøverne. Den første gruppa forholder seg til diskurser i akademia og i politikfeltet. Begge feltene har dokumentert en mannsdominans i toppidrett og i politikk. Mens den førstnevnte i toppidretten er kjent for idrettsforskere, er mannsdominansen på Stortinget mindre omtalt. Den ser ut til å ha vært på samme gjennomsnittsnivå siden midten av 1960-tallet: 65 % (Skjeie & Teigen, 2003).

Kan diskursene forstås som polariserende? De to som klarest kan settes opp mot hverandre er feminist- og den nyliberalistiske diskursen. Dette fordi førstnevnte bygger på kunnskap om det skjeve maktforholdet mellom menn og kvinner på strukturnivå, mens den sistnevnte avviser en slik logikk og tar utgangspunkt i tilpasning ovenfor ledere og sponsorer som om det var et fritt valg. Diskursen kan også som før nevnt forstås som en reforhandlet måte å tolke idrett på: underholdning, idrett og naken hud på unge kvinnekropper hører sammen. For de kvinnelige utøverne kan likestillingsdiskursen tolkes som en motpol til den tradisjonelle idrettsdiskursen, imotsetning til Høydalen. Det er også en vanlig oppfatning at det er noe vi kvinner allerede har (Skjeie & Teigen, 2003). Derfor er det bare de rent idrettslige prestasjonene som teller.

Valg av kilder blant politikere og forskere, som tidligere hadde uttalt seg om temaet i det offentlige rom, gjorde polariseringen mulig.

I det følgende er utøverne i subjektposisjon i en tabloid polarisering: " Dette har vi hørt mange ganger før. Men denne kritikken er og blir det dummeste vi hører" og "De burde tatt seg en tur og sett på før de uttaler seg,..." Hva slags kontekst får utøverne konstruert av sportsjournalister når de blir spurt om å reagere på utsagn produsert i Norge, mens de har fullt fokus på OL-konkurranser i Athen? Journalistene kjenner utøverne etter å ha vært sammen med dem i flere dager. Dermed kan det skapes en "vi"-identitet mot de "uvitende forskerne, likestillingsforkjempere og feminister". Jeg antar at sportsjournalistene gir utøverne en kontekst og spørsmål som de må forholde seg til. I en periode der alt fokus skal være på konkurransene, kan holdninger til kledskoden tolkes som "støy" i forhold til målet om å vinne

i et OL. Det kan ha bidratt til å påvirke utøverens tekster. Maaseide fikk dessuten en meget kritisk sms-melding fra en feminist i Norge etter debatten i OL-studio, som gjorde henne sinna.⁴

En av journalistene, som produserte tekstene om idrettsutøverne for VG i Athen, fortalte at han fikk beskjed fra redaksjonen i Norge om vinklingen av saken.⁵ En tabloid pressekultur tar som før nevnt utgangspunkt i hva informasjonsprodusentene tror er etterspurt i markedet. Her er vi ved Faircloughs tredje dimensjon: sosiokulturell praksis. I en dominerende maskulin forståelse kan den heteroseksuelle mannen tolkes som det "naturlige" subjektet. Som sådan har mannen det privilegium at han ikke trenger å vises (Hirdman, 2004). Kvinnen blir istedenfor satt i sentrum, helst hvis hun kan kles av, oppleves som ung, pen og sexy. Slik sett gjenspeiler journalister konstruksjonen av unge, pene kvinnekropper som dekor; nå i et toppidrettsuttrykk fra 2004: solbrune kropper i bikini. En konsekvens av dette ser vi i måten å produsere nyheter på (Faircloughs andre dimensjon). Et blikkfang av bilder og overskrifter ble først produsert etter at diskursen var startet i TV og i svensk presse. Det kan bl.a. forstås som et uttrykk for symbiosen mellom etermediene og pressen. Dagbladet produserte diskursen på sportssidene, i motsetning til VG. Den vertikale plasseringen av stoffet er ifølge Yngve B. Hågvar (2003) tekstkulturelt bestemt:

Mange moderne aviser begynner med det tyngste og mest seriøse stoffet (leder, kommentarer og nyheter) og beveger seg via sport og kjendiser mot stadig lettere kategorier inntil det stopper med TV-programmet – den maksimalt underholdningsrelaterte kategorien. (Hågvar, 2003: 118)

Med utgangspunkt i Hågvar kan en anta at VGs redaktør prioriterte stoffet som mer allment og seriøst enn tilsvarende i Dagbladet. Siden det her "bare" ble satt opp på "sporten". Plasseringen i VG ser imidlertid ut til å være av mer praktisk karakter. Saken ble aktuell på grunn av TV-debatten. Den ble trolig inkludert som allment stoff, fordi det ikke var plass til det på sportssidene.⁶

Journalistene refererer kun forskere, likestillingsforkjempere og politikere i den ene polen som kritiske, mens utøverne og Steen-Jensen får lite rom for kritiske refleksjoner. Seksualitet har fungert som underholdning fra Pompeis veggmalerier, via middelalderens forbudte ballader (Bakke, 1999) til dagens medierte "kroppshysteri". Det kan koples til Steen-Jensens flir og åtte grunner til å se på sandvolleyball for kvinner. En dominerende maskulin heteronormativitet⁷ kan her representeres ved fotball-kjendisen og Bakke på hver sin måte. Sistnevnte problematiserer ikke hvis seksualitet det gjelder eller hvem som har definisjonsmakt til å gjenspeile sentrale historiske illustrasjoner. Sitatet fra Steen-Jensen avsluttes med "fortsetter han med et flir". Journalistene preger her teksten og kan derved klassifiseres som "author" for å konnotere at kilden ikke tar denne diskursen særlig alvorlig, imotsetning til for eksempel likestillingsforkjempere og forskerne. Det forstår jeg som en gjendanning av stereotyper om mannlige fotballledere.

Tidligere landslagstrener i fotball, Nils Johan Semb, skal ha sagt følgende:

Når de (enkelte medier) intervjuer folk har de ofte valgt ut en vinkling som er salgbar på forhånd, og så kjører de et løp der de til slutt får napp hos en eller annen; de får tilslutt et eller annet intervjuobjekt til å si det de ønsker å ha i oppslagene. På den måten skaper de konflikter som ikke er reelle, ... (Helland, 2003: 189).

For min del ble bare en liten del av intervjuet, som passet inn i et polariserende perspektiv, reproduisert. Intervjuet med Maaseide i VG 28.10 under overskriften "Vektfokuserte trenere

SPARKET” kan leses som en bekreftelse på den tabloide polariseringen av oppslagene 19.08.04:

Hun innrømmer at det kan være en ekstrabelastning å måtte vise seg i bikini, slik sandvolleyballjentene gjør når de spiller kamp. – Selv føler jeg ikke at jeg er en av dem som burde spille i bikini. Hver eneste skavank på kroppen synes. Det blir jo veldig synlig hvordan vi ser ut, og for mange er det nok et mål å se finere og slankere ut. Jeg tenker ikke noe på det, men jeg tror kanskje det er yngre som lider mer, sider 27-åringen...

Her får Maaseide anledning til å vise leserne at hun er reflektert, fordi journalistene gir rom for et kritisk element. Agendaen er forskjellig fra oppslagene 19.08. Her er målet å vise at idretten vil spiseforstyrrelser til livs. Hvis sandvolleyballspilleren hadde fått anledning til å uttale dette under OL, hadde oppslaget nok ikke blitt vurdert som en så salgbar nyhet i en logikk om tabloid eksponeringsindustri.

Høyskolelektor ved journalistutdanningen i Oslo, Magne Lindholm, kaller intervju av medieaktører som audiens i det offentlige rom:

Forskere og talspersoner er nødvendige underleverandører, men de får bare komme til orde etter en ”journalistisk vurdering”. Det betyr at audiensen i det offentlige rom er godkjent av en journalist (Lindholm, 2004: 119).

I en kultur der opplag og antall seere er avgjørende for hva som medieres, kan alle medieaktører på et nivå tolkes som underleverandører, enten disse er toppidrettsutøvere, forskere eller politikere. Det kan være et uttrykk for hvordan diskursanalyse dreier seg om hvordan sosiale kategorier bekrefte, justeres eller settes ut av spill som følge av menneskelig handling (Lippe, 2003). Den ene polen kan i stor grad forstås å være begrenset av den etablerte diskursorden; likestilling- og den tradisjonelle feministdiskursen, mens kildene i den andre kan tolkes å ignorere disse kategoriene, samtidig som deres utsagn var innleiret i den tradisjonelle idretts- og den nyliberalistiske diskursen. Jeg forstår det slik at redaktørens fokus på en polarisert vinkling skapte et trangt rom for valg av kilder og deres yttringer.

På hvilke måter bekrefter hoved-bildene av de kvinnelige utøverne en stereotyp forståelse av kjønn?

I en analyse av de fire hovedbildene; to for forsida og to inne i VG og Dagbladet, kan bildet på Dagbladets forsida og tilsvarende inne i avisa i VG tolkes som stereotype og spekulative. Målet er ikke her å vise toppidrettskvinner som aktive utøvere med vilje til å ta seg ut under et OL. Heller ikke å signalisere at de er verdige utøvere, som disiplinere kroppene til å innarbeide effektive bevegelser, teknikker og taktikker i sin idrett. Kvinner kan her leses som dekor i en objektposisjon for det heteroseksuelle mannlige blikket. Hvis det også her er mannlige journalister som har valgt ut bildene, er det neppe med tanke på en lesbisk målgruppe. Slik sett kan disse bildene forstås som et kvinnelig dekor fenomen. FIVB gjør dette enkelt for avisene. Utøverne er jo allerede halvnakne. Her trengs ingen bilder av avkledd utøvere i garderoben. Det er et godt utgangspunkt for en tabloid reproduksjon av kroppsnære kvinnebilder. Bildet av Glesnes i horisontalen i VG kan med utgangspunkt i Tiina Rosenberg tolkes i en klassisk feminin kontekst, der menn utgjør den vertikale posisjonen og kvinner den horisontale (Rosenberg, 2002). Jeg tolker ikke bildene som selvscenesettende, fordi regien er laget av andre enn kvinnene selv. To av de store bildene – forsida av VG og på sporten i Dagbladet - forstår jeg ikke som stereotype kvinnebilder. Her har kvinnene nok med

seg selv og sin seier. Det lyser glede ut av Glesnes ansikt under før-omfavnelsen i VG og intensitet ut av ansiktet til Maaseide i Dagbladet. Det er ingen iscenesettelse for en mannlig fotograf eller andre tittere. Disse bildene overskrider en tradisjonell kjønnsstereotypi ved å vise den kvinnelige kjønnetheten som uttrykk for en attråverdig subjektposisjon; stolte, og sterke kvinnelige utøvere. Bildet i Dagbladet viser mye bar hud - maver, lår, bryst og armer - i det kvinnene kaster seg framover nesten i horisontalen etter ballen. Slik jeg leser det unngår bildet en stereotyp fremstilling, samtidig som det assosieres med nakne kropp og sex.

Materialitet, kropp og biologi er ifølge Wencke Mühleisen (2003) ikke størrelser vi kan gripe bortenfor kulturelle fortolkninger. Slik sett kan disse stereotypene forstås som en "naturlig" konsekvens av en tabloid maskulin eksponeringsindustri, der mannlige redaktører tolker virkeligheten ut fra sine praksiser og tradisjoner før de bestemmer temaer og vinklinger av stoffet. Det kan således forstås som en industri som har overtatt noe av maskulinitetenes kulturelle konnotasjoner i betydningen dominerende mannsbilder og assosiasjoner om idrett. Her kan to av tre hovedbilder leses å holde kvinnen fast i sin funksjon som bilde, blikkfang og en (hetero)seksuell visualisering.

Kort oppsummering

Artikkelen tar opp hvordan kledsdiskursen i sandvolleyball er konstituerende i VG og Dagbladets oppslag. Kjønnsrepresentasjonene kan leses som et uttrykk for seksualisering i det offentlige rom og polarisering av tekster i en tabloid lay-out med et bakteppe av en dominerende maskulin eksponeringsindustri. Tekstene tolkes å trekke på disse diskursene: Likestillings-, den tradisjonelle feminist- (politikere, likestillingsforkjempere og forskere), den nyliberalistiske (først og fremst utøvere og en fotballeder om bl.a. en ny forståelse av hva idrett er) og idrettsdiskursen (en sentral utøver). En asymmetrisk maktrelasjon i Faircloughs tredje dimensjon - sosiokulturell praksis - forstås som et sentralt uttrykk i en feminist diskurs, mens relasjonen blir usynlig i en nyliberalistisk. Journalistene vinkler diskursene som polariserende ved valg av kilder (bl.a. feminister mot OL-utøvere) og deres muligheter til å få med kritiske refleksjoner (forskere og politikere mot utøvere og fotballeder). To av fire hovedbilder kan tolkes som uttrykk for en stereotyp kvinnelig kjønnethet, som trekker på bestemmelser i FIVB og bilder fra etermediene og globale pressebyråer, samtidig som alle bidene av de unge kvinnene kan assosieres med seksualisering. Opplysninger fra sentrale representanter fra FIVB viste at marked og kommersielle krefter var avgjørende for valg av den kjønnete kledskoden.

Noter

¹ E-mail fra ansvarlig i sandvolleyball i forbundet, Eva Lio, 14.10.04. Ifølge henne er det usikkert når regler om kledskoden startet. Her er den hentet fra 1999: Marketing guidelines: Graph 7. FIVB Beach Volleyball World Tour Uniforms & Accessories Standards".

² Jeg har gjort en innledende analyse av VM i mannsfotball fra 1930-tallet til i dag i Tidens Tegn/VG, Dagbladet og Aftenposten.

³ Postmoderne/poststrukturalistisk feminisme tar bl.a. utgangspunkt i Michel Foucaults maktbegrep. Det er en egen diskusjon om og i hvilken grad maktperspektivet er klart med i likestillingsdiskursene.

⁴ Intervju med Kathrine Maaseide 15.01.05.

⁵ Uttalelse fra en journalist i VG VG 22.11.04 på spørsmål fra meg under intervju som han tok initiativ til. Han intervjuet sandvolleyballspillere i Athen i august i år etter oppdrag fra avisen.

⁶ E-mail fra sportsredaktør Truls Dæhli 14.10.04. Han understreker at han ikke var involvert i denne avgjørelsen. Derfor uttaler han seg på et generelt grunnlag.

⁷ Jfr. Judith Halberstam: *Female Masculinity*. Durham og London: Duke University Press.

Litteratur

- Allern, Sigurd (2002): *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Bakke, Per (1999): *Fra varesamfunn til informasjonssamfunn*. Oslo. Solum Forlag.
- Bakhtin, Mikhail (1998): *Spørsmål om talegenrane*. Bergen. Adriadne Forlag.
- Bourdieu, Pierre. (1977): *Outline of a theory of practice*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Brakstad, Tommy (2005): *Spor/idrett og sex*. Undersøkelse av Retriever-info-com. På oppdrag av NTB.
- Cashmore, Ellis, (2002): *Beckham*. Cambridge et al. Polity Press.
- Craig, Steve (1992): "Metal Men and Glamour Boys", i Craig, Steve (ed.). *Men, Masculinity and the Media*. New Public Park et al. Sage Publications.
- Duncan, Margaret, C., Messner, Michael., A. (1998): "The Media Image of Sport and Gender", i Wenner, Laurence (ed.) *Media Sport*. London % New York: Routledge.
- Edwards, Maud. et al. (1983): "Likestilling, Hvorlikt? Om den norddiske offentlige likestillingspolitikken", i Haavio-Mannila, Elina et al (red.): *Det uferdige demokratiet. Kvinner i nordisk politikk*. Oslo: Nordisk Ministerråd.
- Eide, Elisabeth (2000). "Det publikum vil ha...", i Eide, E. (ed.) *Narrespeil*. Kristiansand. Høyskoleforlaget.
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Cambridge. Polity Press.
- Fairclough, Norman (1995a): *Media Discourse. Intertextuality*. London. Arnold.
- Fairclough, Norman (1995b): *Critical Discourse Analysis. The critical study of language*. London. Longman.
- Fairclough, Norman (2001): *Language and Power*. London. Longman.
- Hargreaves, Jennifer (1994): *Sporting female*. London og New York: Routledge.
- Gripsrud, Jostein (2000): "Tabloidization, Popular Journalism, and Democracy", i Sparks, C., Tulloch, J. (eds.). *Tabloid Tales*. Lanham et al. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Gunter, Barrie (2002): *Media Sex. What are the issues?* New Jersey og London: Lawrence Erlbaum Ass. Pub.
- Halsaa, Beatrice (1996). "Variasjoner over et tema: feminisme som teori", i Holter, Harriet et al. (eds). *Hun og han. Kjønn i forskning og politikk*. Oslo. Pax.
- Helland, Knut (2003): *Sport, medier og journalistikk. Med fotballlandslaget til EM*. Bergen. Fagbokforlaget.
- Hernes, Gudmund (1984): "Media: struktur, vridning, drama", i *Nytt Norsk Tidsskrift*, 1.
- Hovden, Jorid, 2000: "The Value of Gender in the Globalized Sport System," i *Kunnskap om idrett*, (4) 1: 13-20.
- Håggvar, Yngve., B. (2003): *Hele folkets diskurs. En kritisk analyse av den gode VG-sak*. Norsk sakprosa i samarbeid med Norsk forfatter- og oversetterforening. Oslo. Lobo Media AS.
- Lippe, Berit, von der (2003). "Bokanmeldelse- I. B. Neumann: Mening, Materialitet og Makt. Innføring i diskursanalyse", i *Rhetorica Scandinavica* (25), mars.
- Lippe, Gerd, von der (2001): *Idrett som kulturelle drama. Møteplasser i idrettssosiologi og idrettshistorie*. Oslo Cappelen Akademisk Forlag.
- Lippe, Gerd, von der (2002). "Media Image. Sport, Gender and National Identities in Five European Countries", i *International Review for the Sociology of Sport*. (37).3-4: 371-395.
- Lippe, Gerd, von der (2004a): "'...half of them (the littele girls) jump on skies, whereas the other half is doing something similar to sledding": female flying bodies in Norwegian sports media", i www.kilden.no
- Lippe, Gerd, von der (2004b): "An orgy of a masculinescandal in media: the football world cup of 1954", i www.idrottsforum.org/artikla
- Lippe, Gerd, von der (2005a): "Female flying bodies in Norwegian sports media", i Hoffmann, Anette og Trangbærk, Else: *Comparative studies of the sporting female* (foreløpig tittel til et festskrift), Københavns Universitet. Institut for Idræt.
- Lippe, Gerd, von der (2005b): Sport, Media and Stereotypes. Foredrag på seminar om EU-prosjekt :*Sport, Media and Stereotypes*. Lifjell Hotell, 01.-03.04.
- McNair, Brian (2002): *Striptease culture. Sex, media and the democratization of desire*. London og New York: Routledge.
- Monday Morning (2002): Industry or independence? Survey of the Scandinavian sports press. Special Print. November to "Play the Game.3rd international conference for media professionals in a globalised Sports world..
- Mühleisen, Wencke (2003): *Kjønn og sex på TV. Norske medier i postfeminismens tid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rosenberg, Tiina (2002) : *Queerfeministisk agenda*. Atlas
- Riis Bach, Allice (2002): *Kvinder på banen - Sport køn og medier*. København: Rosiente.

-
- Rowe, David (1999): *Sport, Culture and the Media*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Sparks, Colin (2000): "The Panic over Tabloid News", i Sparks, C., Tulloch, J. (eds.). *Op cit.*
- Skjeie, Hege & Teigen, Marit (2003): *Menn imellom*. Makt- og demokratiutredningen, 1998-2003. Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Sæter, Esten, O. (2004): "Naken uten grunn", i *Dagbladet*, 20.08.
- Wærstad, Knut (1993): *Verdens Gang*. Hovedavhandling ved embedsstudiet i sosiologi. Universitetet i Oslo: Institutt for sosiologi.
- Zoonen, Liesbet, van (1994): *Feminist media Studies*. London: Sage.